

Grzegorz Maroń

Instytucja Marszałka Seniora Sejmu w polskim porządku prawnym

Polityka i Społeczeństwo nr 2 (12), 5-24

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Grzegorz Maroń*

INSTYTUCJA MARSZAŁKA SENIORA SEJMU W POLSKIM PORZĄDKU PRAWNYM

Tytułowa instytucja sięga genezą początków polskiego parlamentaryzmu w dwudziestoleciu międzywojennym. Nie była natomiast znana Sejmowi i Senatowi Rzeczypospolitej szlacheckiej. Przez Marszałka Seniora Sejmu rozumie się najstarszego lub jednego z najstarszych posłów powołanego przez Prezydenta, którego zadaniem jest pokierowanie inauguracyjnym posiedzeniem Sejmu do momentu ukonstytuowania się izby. Jego rola sprowadza się więc głównie do otwarcia pierwszego posiedzenia izby, odebrania ślubowania od posłów oraz przewodniczenia inauguracyjnemu posiedzeniu do chwili wyboru Marszałka Sejmu.

Niniejsze opracowanie składa się z dwóch wyodrębnionych części. W pierwszej przedstawiono rys historyczny instytucji Marszałka Seniora Sejmu w II RP i w okresie PRL. W drugiej, zasadniczej części artykułu ukazano aktualny kształt tej instytucji. Omówienie podstaw prawnych działalności Marszałka Seniora połączono z aproksymacją parlamentarnej praktyki jego funkcjonowania. Szczególną uwagę zwrócono na tryb powoływania Marszałka Seniora oraz przysługujący mu zakres kompetencji podczas pierwszego posiedzenia izby niższej parlamentu.

Marszałek Senior Sejmu w parlamentaryzmie okresu dwudziestolecia międzywojennego i Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej

Po raz pierwszy instytucja Marszałka Seniora, jakkolwiek tak jeszcze nienazywana, pojawiła się w związku z zainicjowaniem prac Sejmu Ustawodawczego. Obrady Sejmu w dniu 10 lutego 1919 r. otworzył Naczelnik Państwa – Józef Piłsudski, po czym powołał najstarszego w gronie posłów, Ferdynanda Radziwiłła, „do tymczasowego przewodnictwa”.

* Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Rzeszowski, ul. Grunwaldzka 13, 35-068 Rzeszów, e-mail: grzegorzmaron@op.pl

Stenogram z pierwszego posiedzenia Sejmu nie podaje, aby posła Radziwiłła określano mianem „Seniora” czy „Marszałka Seniora”, a jedynie „Przewodniczącego”. F. Radziwiłł po wygłoszeniu powitalnego przemówienia powołał na sekretarzy dwóch najmłodszych wiekiem posłów. Następnie odczytał telegram o zajęciu przez polskie wojsko Brześcia oraz poprosił jednego z sekretarzy o odczytanie dekretów wydanych w drodze ustawodawstwa tymczasowego do czasu otwarcia Sejmu. Po wymienieniu tych aktów prawnych Przewodniczący zamknął posiedzenie.

Pierwsze posiedzenie Sejmu Ustawodawczego przebiegało według harmonogramu ustalonego doraźnie. Porządek obrad izby nie był jeszcze natenczas unormowany postanowieniami regulaminu. Status i zakres uprawnień Marszałka Seniora również zatem stanowił rezultat ustaleń poczynionych *ad hoc*. Ten stan rzeczy, poniekąd pewnej improwizacji, uległ zmianie z chwilą przyjęcia przez posłów podczas drugiego posiedzenia w dniu 14 lutego 1919 r. Tymczasowego Regulaminu Obrad Sejmu Ustawodawczego RP. Posiedzeniu temu przewodniczył, podobnie jak inauguracyjnej sesji, poseł Radziwiłł, którego stenogram określał dosłownie jako „Marszałka”. Po przyjęciu regulaminu działalność Marszałka Seniora uzyskała podstawy normatywne, a czynności podjęte przez niego do tego momentu zostały *ex post* legitymowane.

Zgodnie z art. 2 aktu „Obrady Sejmu otwiera najstarszy wiekiem poseł narodowości polskiej (senior), który zaprasza z pomiędzy posłów najmłodszych wiekiem dwóch sekretarzy. Senior i tymczasowi sekretarze urzędują aż do obioru Marszałka i pozostałych członków Prezydium Sejmu” (pisownia częściowo uwspółcześniona). Poseł Radziwiłł jako „Senior” zakończył przewodniczenie drugiemu posiedzeniu Sejmu wraz z wyborem przez posłów na Marszałka Sejmu Wojciecha Trąpczyńskiego. Wybór wicemarszałków, a w zasadzie zaaprobowanie przez aklamację kandydatur zaproponowanych przez W. Trąpczyńskiego, został dokonany przez izbę, której przewodniczył już Marszałek Sejmu, a nie – jak wynikałoby to wprost z regulaminu – Senior. Charakterystyczne dla Sejmu Ustawodawczego było to, iż jego posłowie nie składali ślubowania. Czynności Seniora podczas dwóch pierwszych posiedzeń Sejmu sprowadzały się przede wszystkim do przewodniczenia obradom i przeprowadzenia wyboru Marszałka izby.

Po raz pierwszy ślubowanie zgodnie z rotą określoną w Konstytucji marcowej złożyli posłowie Sejmu RP pierwszej kadencji 28 listopada 1922 r. Sejm otworzył Naczelnik Państwa pełniący obowiązki głowy państwa i powołał na przewodniczącego obrad najstarszego posła, Kazimierza Brownsforda, co było zgodne z art. 2 wspomnianego sejmowego regulaminu z 1919 r. Przewodniczący sam określił się jako „tymczasowy Marszałek Sejmu”, a nie „Marszałek Senior” czy – jak stanowił

regulamin – „Senior”. Senior złożył ślubowanie jako pierwszy, po nim dwaj sekretarze, a następnie pozostali posłowie. K. Brownsford przewodniczył także obradom podczas drugiego posiedzenia Sejmu w dniu 1 grudnia 1922 r. do momentu wyboru na Marszałka Sejmu Macieja Rataja.

Nowy regulamin Sejmu z 16 lutego 1923 r. modyfikował i precyzował postanowienia dotyczące osoby Marszałka Seniora, wciąż formalnie określanego mianem „Seniora”, a w stenogramach nazywanego „Przewodniczącym” lub „Tymczasowym Marszałkiem Sejmu”. Po pierwsze, zgodnie z art. 5 Seniora miał powoływać Prezydent RP. Po drugie, głowa państwa funkcję tę mogła powierzyć jednemu z trzech najstarszych wiekiem posłów. Po trzecie, Senior urzędował do chwili wyboru Marszałka. Po czwarte, do zadań Seniora należało przewodniczenie pierwszemu posiedzeniu, odebranie ślubowania od posłów oraz przeprowadzenie wyboru Marszałka izby. Wybór Marszałka mógł być dokonany na inauguracyjnym posiedzeniu lub kolejnym posiedzeniu odbytym w ciągu trzech dni od pierwszego posiedzenia (art. 7). Do pomocy Senior powoływał dwóch najmłodszych wiekiem posłów na sekretarzy tymczasowych. W myśl regulaminu Senior składał ślubowanie na ręce Prezydenta RP.

W praktyce ślubowanie Seniora przed głową państwa miało miejsce w dniu inauguracji izby na Zamku Królewskim w obecności Prezesa Rady Ministrów. Klóciło się to z pierwotnym zamierzeniem normodawcy. Tekst regulaminu wskazuje, iż Senior powinien złożyć ślubowanie przed Prezydentem na sali plenarnej Sejmu, po tym jak głowa państwa otworzy pierwsze posiedzenie izby. Faktyczny przebieg tej ceremonii stał zatem w sprzeczności z konstytucyjnym wymogiem (art. 20 Konstytucji marcowej), aby senator – a więc również senator Senior – złożył ślubowanie „wobec Izby”. Na podstawie przepisów regulaminu z 1923 r. swoje zadania wykonywał Marszałek Senior Sejmu II kadencji Jakub Bojko i III kadencji Andrzej Lubomirski.

Regulamin obrad Sejmu uchwalony 16 grudnia 1930 r. w odniesieniu do osoby Marszałka Seniora nie wprowadził żadnych zmian w porównaniu z regulaminem z 1923 r. (zob. art. 5–7). Kolejny regulamin Sejmu z 5 października 1935 r. zniósł natomiast instytucję Marszałka Seniora. Zgodnie z jego art. 2 Prezydent RP mógł powołać na Przewodniczącego pierwszego posiedzenia dowolnego posła. Nie musiał nim być najstarszy czy jeden z trzech najstarszych reprezentantów izby niższej. Skutkiem nierelevantności kryterium wieku w stosunku do przewodniczącego inauguracyjnego posiedzenia Sejmu było usunięcie z regulaminu terminu „Senior”. Ostatnim Marszałkiem Seniosem Sejmu w okresie dwudziestolecia międzywojennego był Lucjan Żeligowski, który przewodniczył inauguracyjnemu posiedzeniu Sejmu IV kadencji w dniu 4 października 1935 r. Przewodniczącym pierwszego posiedzenia Sejmu V ka-

dencji w dniu 28 listopada 1938 r. był natomiast liczący wówczas 50 lat Stanisław Skwarczyński, który – co nie było sprzeczne z regulaminem z 1935 r. – nie zaliczał się do grona trzech najstarszych posłów.

Instytucja Marszałka Seniora znana była także Sejmowi Śląskiemu. Zgodnie z art. 2 Tymczasowego Regulaminu Obrad Sejmu Śląskiego z 13 października 1922 r. „Obrady Sejmu otwiera najstarszy wiekiem poseł narodowości polskiej (senior), który zaprasza z pomiędzy posłów najmłodszych wiekiem dwóch sekretarzy. Senior i tymczasowi sekretarze urzędują aż do obioru Marszałka i pozostałych członków Prezydium Sejmu”. Podobne w treści przepisy zawierały kolejne regulaminy Sejmu Śląskiego z 17 czerwca i 9 grudnia 1930 r. (art. 5) oraz z 11 marca 1936 r. (art. 2).

Tytułową instytucję reaktywowano po drugiej wojnie światowej w ramach Sejmu Ustawodawczego. Na jego pierwszym posiedzeniu w dniu 4 lutego 1947 r. – przebiegającym według ustaleń poczynionych *ad hoc* – Bolesław Bierut jako Prezydent kończącej działalność Krajowej Rady Narodowej powołał na Marszałka Seniora liczącego 77 lat posła Franciszka Trąbalskiego. Następnie Marszałek Senior złożył ślubowanie, powtarzając jego tekst za Prezydentem KRN. Po krótkim przemówieniu przystąpił sam do odbierania ślubowania od posłów przy pomocy dwóch powołanych przez siebie posłów sekretarzy. Instytucja Marszałka Seniora Sejmu Ustawodawczego niemająca natenczas podstaw regulaminowych wyraźnie nawiązywała do tradycji przedwojennej (Maroń 2012: 25).

Do pozytywizacji tej instytucji, w sensie nadania jej ram prawnych, doszło mocą regulaminu Sejmu Ustawodawczego z 25 czerwca 1948 r. Zgodnie z art. 1 ust. 1 aktu „Na pierwszym posiedzeniu Sejmu przewodniczy do wyboru Marszałka Sejmu jeden z trzech najstarszych wiekiem posłów wyznaczony przez Prezydenta Rzeczypospolitej (senior). Czynności sekretarzy pełnią tymczasowo powołani przez seniora dwaj najmłodszy wiekiem posłowie”. Na podobieństwo uregulowań z dwudziestolecia międzywojennego Senior miał składać ślubowanie na ręce Prezydenta. Do jego kompetencji należało odebranie ślubowania od posłów oraz przeprowadzenie wyboru Marszałka Sejmu (art. 1 ust. 2).

Specyficzny był przebieg inauguracyjnego posiedzenia Sejmu PRL pierwszej kadencji w dniu 20 listopada 1952 r. Zadanie otwarcia Sejmu PRL wolą Rady Państwa powierzono Marszałkowi Seniorowi. Odtąd to właśnie Rada Państwa aż do roku 1989 r. i Sejmu PRL dziesiątej kadencji włącznie wyznaczała w formie uchwały Marszałka Seniora spośród najstarszych posłów, choć niekoniecznie najstarszego. Po przemówieniu Marszałka Seniora posłowie przystąpili do wyboru Marszałka Sejmu. Z kolei już pod przewodnictwem nowego Marszałka wybrano wicemarszałków. Dopiero kolejnym punktem posiedzenia było ślubowanie poselskie odbierane nie przez Marszałka Seniora, lecz Marszałka Sejmu. Za-

równy w okresie dwudziestolecia międzywojennego, w ramach Sejmu Ustawodawczego w 1947 r., jak i później, począwszy od Sejmu PRL drugiej kadencji, wybór Marszałka i wicemarszałków Sejmu następował zawsze dopiero po złożeniu ślubowania przez posłów na ręce Marszałka Seniora.

20 listopada 1952 r. trwale zerwano z tradycją składania ślubowania przez Marszałka Seniora przed głową państwa, co było częściowo związane z przejęciem jej funkcji przez organ kolegialny, czyli Radę Państwa. Odtąd aż po dzień dzisiejszy Marszałek Senior składa ślubowanie, tak jak inni posłowie, przed izbą poselską.

Regulamin Sejmu PRL z 21 listopada 1952 r. poniekąd *ex post* formalizował przebieg odbytego dzień wcześniej inauguracyjnego posiedzenia Sejmu i rolę w tym posiedzeniu Marszałka Seniora. Po raz pierwszy posłużono się w akcie prawnym *expressis verbis* terminem „Marszałek Senior”. Zgodnie z art. 1 ust. 1 aktu „Na pierwszym posiedzeniu Sejmu przewodniczy do wyboru Marszałka Sejmu jeden z najstarszych wiekiem posłów (Marszałek-Senior) powołany uchwałą Rady Państwa”. Ustęp drugi artykułu stanowił zaś, iż „Marszałek-Senior przeprowadza wybór Marszałka Sejmu”. Kompetencja Marszałka Seniora do odebrania ślubowania od posłów nie była literalnie wysłowiona w regulaminie. Uprawnienie to można było jedynie *implicite* wywodzić z art. 50 w zw. z art. 1 regulaminu. Przepisy regulaminu w przedmiocie poselskiego ślubowania były lakoniczne, wymagając tylko, aby ślubowanie o konkretnej rocie złożyć „na posiedzeniu Sejmu”. Regulamin Sejmu PRL inaczej aniżeli regulamin Sejmu Ustawodawczego nie wymagał, aby Marszałkiem Seniorem był „jeden z trzech najstarszych wiekiem posłów”, lecz jedynie „jeden z najstarszych wiekiem posłów”. Dawało to Radzie Państwa większą swobodę w wyborze Marszałka Seniora.

Kolejny regulamin Sejmu PRL z 1 marca 1957 r. w odniesieniu do instytucji Marszałka Seniora nie wprowadził istotnych zmian. W art. 16 ust. 2 wyraźnie jednak zaznaczono, iż obok czasowego przewodniczenia pierwszemu posiedzeniu Sejmu oraz przeprowadzania wyboru Marszałka Sejmu w zakres jego obowiązków wchodzi także „przeprowadzanie ślubowania poselskiego”. Przepisy regulaminu precyzowały też sam sposób składania przez posłów ślubowania. Postanowienia te stanowiły odwzorowanie rzeczywistego przebiegu inauguracyjnego posiedzenia Sejmu PRL drugiej kadencji w dniu 20 lutego 1957 r. Parlamentarna praktyka po raz kolejny chronologicznie wyprzedziła więc czynności legislacyjne.

Novum wynikającym z następnego regulaminu izby z 17 lipca 1986 r. było eksplikatywne zastrzeżenie, iż to właśnie „Marszałek Senior” otwiera pierwsze posiedzenie (art. 12 ust. 2). Regulamin ten, tak jak poprzedni,

stanowił, że Marszałek Senior przeprowadza złożenie ślubowania poselskiego oraz wybór Marszałka Sejmu. W sposób natomiast dorozumiany, a nie wyraźny, powierzał mu przewodniczenie pierwszemu posiedzeniu do czasu wyboru Marszałka Sejmu.

Instytucja Marszałka Seniora Sejmu po roku 1989

Postanowienia do dzisiaj obowiązującego regulaminu Sejmu z 30 lipca 1992 r. w przedmiocie tytułowej materii nawiązują do rozwiązań przyjętych w II RP i Polsce Ludowej. Kolejne nowelizacje niniejszego regulaminu w odniesieniu do instytucji Marszałka Seniora czy szerzej przebiegu pierwszego posiedzenia Sejmu nie tyle wprowadzały zmiany jakościowe, co precyzowały niedokładne czy lakoniczne sformułowania poprzednich wersji przepisów. Regulamin w pierwotnym brzmieniu w trzech przepisach odnosił się do Marszałka Seniora. Zgodnie z art. 1 ust. 2 „pierwsze posiedzenie Sejmu otwiera Marszałek-Senior, powoływany przez Prezydenta spośród najstarszych wiekiem posłów”. W myśl art. 2 ust. 2 „Marszałek-Senior przeprowadza złożenie ślubowania poselskiego oraz wybór Marszałka Sejmu przy pomocy powołanych przez siebie w tym celu, spośród najmłodszych wiekiem posłów, sekretarzy tymczasowych w liczbie niezbędnej do dokonania tych czynności”. Natomiast art. 3 ust. 1 dodaje, iż „Po złożeniu przez posłów ślubowania Marszałek-Senior przeprowadza wybór Marszałka Sejmu spośród kandydatów zgłoszonych przez co najmniej 15 posłów”.

W wyniku nowelizacji regulaminu wyraźnie wskazano datę końcową pełnienia funkcji przez Marszałka Seniora, wyznaczając ją na moment „wyboru Marszałka Sejmu” (art. 1 ust. 2). Z kolei aktualnie obowiązujący art. 1 ust. 3 stanowi, iż podczas pierwszego posiedzenia Sejmu posłowie zajmują miejsca na sali obrad izby według rozdziału miejsc ustalonego przez Marszałka Seniora.

Podstawą prawną funkcjonowania tytułowej instytucji jest wyłącznie regulamin Sejmu. O Marszałku Seniorze nie wspomina ani Konstytucja RP z 2 kwietnia 1997 r. ani też ustawa z 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora. Zgodnie z regulaminem Sejmu (art. 1–4) do kompetencji Marszałka Seniora należy:

- otwarcie inauguracyjnego posiedzenia Sejmu,
- czasowe przewodniczenie pierwszemu posiedzeniu izby,
- odebranie od posłów ślubowania,
- przeprowadzenie wyboru Marszałka Sejmu (por. Banaszak 1995: 54).

Uprawnienie Marszałka Seniora do powołania, spośród najmłodszych wiekiem posłów, sekretarzy tymczasowych pozostaje w instru-

mentalnym związku z przeprowadzeniem ślubowania poselskiego oraz wyborem Marszałka Sejmu. Szczególnym, gdyż realizowanym jeszcze przed rozpoczęciem inauguracyjnego posiedzenia izby, uprawnieniem Marszałka Seniora jest natomiast ustalenie rozdziału miejsc dla posłów na sali obrad Sejmu.

Czynności przeprowadzane przez Marszałka Seniora przed złożeniem przez niego ślubowania są przykładem sprawowania mandatu poselskiego, mimo że formalnie chwilą objęcia mandatu poselskiego jest dopiero właśnie moment złożenia ślubowania (Grajewski 2009: 79-80).

Kwestią sporną w doktrynie pozostaje prawny status Marszałka Seniora. Jedni autorzy widzą w nim „organ kierowniczy izby” (Skrzydło 2000: 71; Kubas 2001: 23) czy „organ wewnętrzny kierowniczy Sejmu” (Siemieński 1976: 258). Inni kwestionują pozycję Marszałka Seniora jako organu izby parlamentarnej. Ich zdaniem Marszałek Senior to jedynie „szczególna i tymczasowa forma wykonywania kompetencji marszałkowskich (i to tylko niektórych)” (Zubik 2002: 18; Czarny, Naleziński 2002: 34).

Wątpliwości nie powinno budzić to, iż Marszałek Senior nie jest organem władzy państwowej, gdyż umocowania dla bytu takiego organu nie może stanowić regulamin, lecz akt rangi ustawowej, ewentualnie też konstytucja. Ponadto nie przysługują mu uprawnienia do władczego występowania na zewnątrz w imieniu państwa (*imperium*).

Nieoczywisty pozostaje natomiast status Marszałka Seniora jako organu wewnętrznego Sejmu. Z jednej strony przeciwko takiej kategoryzacji może przemawiać art. 9 obecnego regulaminu Sejmu, który w gronie organów Sejmu nie wymienia Marszałka Seniora. Z drugiej jednak strony nie zawsze postanowienia regulaminu są w tej materii w pełni miarodajne. Przykładowo regulaminy Sejmu PRL z 1952 r., 1957 r. (art. 17) i 1986 r. (art. 15) do organów Sejmu literalnie nie zaliczały także Marszałka Sejmu. Pierwszy z wymienionych regulaminów jako organ Sejmu eksplikatywnie – w świetle reguły wykładni systemowej i dyrektywy interpretacyjnej *argumentum a rubrica* – traktował natomiast Marszałka Seniora, skoro rozdział I o tytule „Marszałek-Senior” zawierał się w dziale I nazwanym „Organy Sejmu”.

Teza, iż „Marszałek-Senior w żadnej mierze nie wchodzi w sytuację prawną Marszałka Sejmu w płaszczyźnie uprawnień czy realizacji kompetencji należących do tego urzędu” (Koksanowicz 2001: 10), jakkolwiek zasadniczo trafna, nie powinna być rozumiana w sposób niedopuszczający wyjątków. Marszałek Senior może przykładowo korzystać odpowiednio z niektórych określonych w regulaminie kompetencji merytorycznych Marszałka Sejmu, jak i z jego regulaminowych uprawnień proceduralnych, ilekroć wymaga tego sprawny przebieg inauguracyjnego posiedzenia.

Marszałek Senior, podobnie jak Marszałek Sejmu, zgodnie z art. 10 ust. 1 pkt 1 i 13 regulaminu stoi więc na straży praw i godności Sejmu oraz sprawuje pieczęć nad spokojem i porządkiem na całym obszarze należącym do Sejmu i może wydawać stosowne zarządzenia porządkowe, w tym o użyciu w razie konieczności Straży Marszałkowskiej. Z kolei na podstawie art. 184 regulaminu udziela posłom głosu w celu zgłoszenia wniosku formalnego, a w oparciu o art. 182–183 może dopuścić do zadawania pytań kandydatom na stanowisko Marszałka Sejmu, w tym określić limit czasowy przysługujący posłowi na zadanie pytań.

Czynienie użytku przez Marszałka Seniora z kompetencji Marszałka Sejmu objęte jest jednak podwójnymi ograniczeniami, tj. czasowymi i przedmiotowymi. Po pierwsze, możliwość taka kończy się z chwilą wyboru Marszałka Sejmu. Po drugie, jej materializacja musi być kauzalnie uzasadniona potrzebą wywiązania się z zadań, jakie regulamin nakłada na Marszałka Seniora, takich jak otwarcie posiedzenia, odebranie ślubowania, wybór Marszałka Sejmu (Mordwiłko 2005: 22–25; Mordwiłko 2010: 11–12).

Za potraktowaniem Marszałka Seniora jako szczególnie, efemeryczny organ Sejmu przemawia także to, iż przysługują mu wyżej wskazane własne kompetencje. O ile niektóre z nich są udziałem również Marszałka Sejmu (przewodniczy pierwszemu posiedzeniu po jego wybraniu, odbiera na drugim i kolejnym posiedzeniu ślubowanie od tych posłów, którzy nie uczynili tego na inauguracyjnym posiedzeniu), o tyle inne w zakres władztwa Marszałka Sejmu nie wchodzi. Wyłączną kompetencją Marszałka Seniora jest otwarcie pierwszego posiedzenia izby czy rozdzielanie miejsc na sali posiedzeń w trakcie tego posiedzenia. Marszałek Sejmu, w przeciwieństwie do Marszałka Seniora, nie „przeprowadza wyboru Marszałka Sejmu” (art. 2 ust. 2 regulaminu). Po złożeniu rezygnacji w toku kadencji nie on przewodniczy posiedzeniu izby do wyboru nowego Marszałka Sejmu, lecz wicemarszałek. Zgodnie z art. 10 b pkt 2 regulaminu najstarszy wicemarszałek sprawuje wówczas „obowiązki Marszałka Sejmu wynikające z regulaminu Sejmu”. W przypadku natomiast odwołania Marszałka Sejmu problem przewodnictwa obradom do momentu wyboru nowego Marszałka się nie pojawia, gdyż „Sejm odwołuje i wybiera Marszałka Sejmu [...] w jednym głosowaniu” (art. 10a ust. 2).

W doktrynie prawniczej dość zgodnie przyjmuje się, iż akt Prezydenta o powołaniu Marszałka Seniora nie wymaga kontrasygnaty Prezesa Rady Ministrów (Sokolewicz 2012). Nie ma natomiast wśród przedstawicieli jurysprudencji zgodności w przedmiocie uzasadnienia dla takiej konkluzji. Można wyróżnić w tej materii dwa rodzaje argumentacji. Według pierwszego stanowiska powołanie przez głowę państwa Marszałka Seniora nie jest objęte obowiązkiem kontrasygnaty, gdyż zawiera się w prerogatywie prezydenckiej „zwołania pierwszego posie-

dzenia nowo wybranych Sejmu i Senatu” (art. 144 ust. 3 pkt 2 Konstytucji RP). Jak zauważa L. Garlicki, kompetencja do zwoływania inauguracyjnego posiedzenia izby „kryje też w sobie kompetencję do stworzenia organizacyjnych przesłanek jego przeprowadzenia” (Garlicki 2001: uwaga 16 do art. 109). O wywiązaniu się Prezydenta z obowiązku zwołania pierwszego posiedzenia Sejmu (art. 109 ust. 2 Konstytucji RP) będzie można mówić wówczas, gdy głowa państwa w swym akcie urzędowym określi nie tylko datę i godzinę inauguracyjnego posiedzenia, ale wskaże także osobę Marszałka Seniora. Wyznaczenie Marszałka Seniora powinno więc stanowić element treści postanowienia głowy państwa o zwołaniu pierwszego posiedzenia izby niższej, przy czym można przyjąć, iż dyspozycja normy art. 109 ust. 2 zostanie zrealizowana także wówczas, gdy głowa państwa w jednym akcie wskaże datę i godzinę posiedzenia, a odrębnym aktem wyznaczy Marszałka Seniora. Na gruncie niniejszej interpretacji powołanie Marszałka Seniora należy traktować jako konstytucyjny obowiązek głowy państwa, a niewywiązanie się z tej powinności uchodziłoby za delikt konstytucyjny. Prezydent nie uczyniłby zatem zadość normie z art. 109 ust. 2, gdyby wprawdzie określił dzień i godzinę pierwszego posiedzenia, ale pominął określenie osoby Marszałka Seniora (Zubik 2010: 7–8; Granat 2010: 5–6).

Za powyższą interpretacją przemawiają reguły wykładni systemowej, konkretnie dyrektywa odwołująca się do zupełności systemu prawa, w myśl której nie należy normie prawnej nadawać takiego znaczenia, przy którym wystąpi rzeczywista luka prawna (Maroń 2011a: 151). Traktowanie wskazania przez Prezydenta osoby Marszałka Seniora jako element konstytutywny dla zwołania pierwszego posiedzenia służy kompletności regulacji prawnych dotyczących trybu ukonstytuowania się Sejmu nowej kadencji. Do tego samego rezultatu doprowadzi zastosowanie dyrektyw wykładni funkcjonalnej odwołujących się do *ratio legis* normy. Skoro celem normy wysłowionej w art. 109 Konstytucji jest umożliwienie zainicjowania prac nowo wybranego Sejmu, to należy ją interpretować tak, aby przy przyjętych konotacji i denotacji tej normy, niniejszy cel udało się osiągnąć. Wyznaczenie Marszałka Seniora niewątpliwie pozostaje zaś w związku przyczynowym ze sprawnym przeprowadzeniem pierwszego posiedzenia izby.

Ewentualnie, sięgając do techniki prawniczej inferencji, można przyjąć, że z normy nakazującej Prezydentowi zwołać pierwsze posiedzenie wynika – w ramach wnioskowania instrumentalnego, a dokładnie w wersji reguły instrumentalnego nakazu – odrębna norma prawna nakazująca głowie państwa wyznaczenie osoby Marszałka Seniora. Norma ta ma taką samą moc prawną, jak norma będąca podstawą wynikania, a zatem jest rangi również konstytucyjnej. Przyjmując terminologię dogmatyki prawa

konstytucyjnego, można powiedzieć, iż powołanie Marszałka Seniora to kompetencja pochodna Prezydenta, której wykonywanie jest niezbędne do prawidłowej realizacji jego kompetencji zasadniczej zwołania pierwszego posiedzenia (Sarnecki 2000; Opaliński 2012).

Poczynionemu rozumowaniu sprzeciwia się jednak zasada zakazująca rozszerzającej interpretacji (*interpretatio extensiva*) przepisu prawnego przyznającego kompetencję organowi władzy publicznej. Źródłem obiekcji jest też sama konkluzywność mechanizmu prawniczej inferencji i nie zawsze wyraźna granica pomiędzy wyprowadzaniem jednej normy z innej jako jej koniecznej konsekwencji, a pozalegislacyjnym tworzeniem tej normy (Maroń 2011b: 97–102).

Zgodnie z drugą argumentacją należy rozdzielić konstytucyjną kompetencję Prezydenta do zwołania pierwszego posiedzenia, w sensie określenia dnia i godziny tego posiedzenia (art. 109 ust. 2) i umocowaną w sejmowym regulaminie kompetencję głowy państwa do wskazania osoby Marszałka Seniora (art. 1 ust. 2). Przy takim założeniu powołanie Marszałka Seniora trzeba postrzegać w kategoriach „dobrej usługi” Prezydenta wobec izby, a nie jego powinności. Regulaminem nie można bowiem na głowę państwa nałożyć żadnego obowiązku. Realizacja zatem regulaminowej kompetencji nie podlegałaby kontrasygnacie, skoro art. 144 dotyczy tylko kompetencji konstytucyjnych i ustawowych. Ponadto niepowołanie Marszałka Seniora nie kwalifikowałoby się jako delikt konstytucyjny Prezydenta (Zubik 2003: 42–44).

Powyższa wykładnia w większym stopniu aniżeli pierwszy wariant interpretacji szanuje autonomię izby w zakresie samodecydowania o przebiegu inauguracyjnego posiedzenia. Postrzeganie powoływania przez Prezydenta Marszałka Seniora jako odrębnej kompetencji od kompetencji głowy państwa do zwołania pierwszego posiedzenia potwierdza też parlamentarna praktyka. W żadnym z zarządzeń, a następnie postanowień Prezydenta o zwołaniu pierwszego posiedzenia Sejmu, wydanych począwszy od 1991 r., nie wskazano osoby Marszałka Seniora, poprzestając na podaniu daty i godziny posiedzenia. Żaden z aktów Prezydenta o powołaniu Marszałka Seniora nie został, w przeciwieństwie do postanowień o zwołaniu pierwszego posiedzenia, opublikowany w Monitorze Polskim.

W powierzeniu Prezydentowi jako organowi władzy wykonawczej kompetencji do powoływania Marszałka Seniora można upatrywać pewnej ingerencji w organizacyjną autonomię Sejmu. Nie sposób jednak mówić o zanegowaniu zasady autonomii parlamentu, bowiem umocowaniem przedmiotowej kompetencji jest regulamin izby, czyli akt będący materializacją tej autonomii. Sięgając przez daleką analogię do prawa karnego, można by powiedzieć, że *Volenti non fit iniuria*.

De lege lata posłowie nie mogą odwołać Marszałka Seniora powołanego przez Prezydenta. Nie ma natomiast przeszkód, aby poprzez nowelizację regulaminu całościowo zmienić tryb powoływania Marszałka Seniora, włącznie z pozbawieniem Prezydenta tej kompetencji.

Na gruncie obecnie obowiązującego regulaminu Sejmu wydaje się, iż Prezydent jest władny do zmienienia swojej decyzji i powierzenia funkcji Marszałka Seniora kolejnemu posłowi, ale tylko w nadzwyczajnych przypadkach, gdy z przyczyn obiektywnych osoba pierwotnie wskazana nie jest w stanie zrealizować zadań wyznaczonych jej regulaminem, np. osoba taka zachorowała lub z powodu innych zdarzeń losowych nie może uczestniczyć w pierwszym posiedzeniu. Prezydent dokonana powtórne powołania Marszałka Seniora także wówczas, jeśli przed pierwszym posiedzeniem doszło do zaistnienia lub ujawnienia okoliczności skutkujących wygaśnięciem mandatu posła nominata (art. 247 Kodeksu wyborczego) oraz wtedy, gdy poseł nominat zmienił zdanie i zrezygnował z pełnienia funkcji Marszałka Seniora. Co prawda, otrzymanie propozycji pełnienia funkcji Marszałka Seniora jest niewątpliwym wyróżnieniem dla posła i formą zaszczytu, ale jednak osoba nobilitowana w ten sposób nie ma obowiązku podjąć się tej godności. Za niedopuszczalną należy traktować zmianę decyzji przez Prezydenta w przedmiocie osoby Marszałka Seniora wyłącznie z przyczyn politycznych.

Nieoczywiste jest to, czy możliwość dokonania w drodze wyjątku zmiany osoby Marszałka Seniora przez Prezydenta dotyczy także sytuacji już po otwarciu pierwszego posiedzenia. Możliwość taką wyklucza M. Zubik. W jego ocenie po otwarciu posiedzenia o dalszym losie Marszałka Seniora powinien decydować Sejm, nawet jeśli nie doszło do ukonstytuowania się izby. Autor twierdzi, iż interpretacja taka nie doprowadzi do pata organizacyjnego i braku możliwości rozpoczęcia nowej kadencji, gdyż aż do momentu ukonstytuowania się izby w nowym składzie pełnię kompetencji ma nadal Sejm starej kadencji, w tym z możliwością dokonywania zmian w regulaminie izby (Zubik 2003: 46–47).

Stanowisko takie jest nieprzekonujące. Zgodnie z art. 98 ust. 1 Konstytucji dotychczasowa kadencja Sejmu trwa „do dnia poprzedzającego dzień zebrania się Sejmu następnej kadencji”. Jak zauważa L. Garlicki, „w chwili rozpoczęcia pierwszego posiedzenia Sejmu”, a nie jego ukonstytuowania się, „ostatecznej skuteczności nabiera upływ kadencji poprzedniej” (Garlicki 2001: uwaga nr 18 do art. 109). Zatem wraz z wypowiedzeniem przez Marszałka Seniora formuły słownej o otwarciu pierwszego posiedzenia, a jeszcze przed złożeniem przez posłów ślubowania i wybrania przez nich Marszałka Sejmu zostaje spełniona dyspozycja normy prawnej z art. 98 ust. 1 ustawy zasadniczej, co oznacza, iż

dzień wcześniej zakończeniu uległa kadencja poprzedniej izby. W sytuacji więc, gdy po otwarciu inauguracyjnego posiedzenia, ewentualnie już po odebraniu od posłów ślubowania, ale jeszcze przed wyborem Marszałka Sejmu, Marszałek Senior np. zasłabł i nie jest w stanie kontynuować przewodniczenia posiedzeniu, żadnych decyzji nie może podjąć Sejm starej kadencji, gdyż jego kadencja uległa już definitywnemu zakończeniu. W kazusie takim pragmatycznie uzasadnione będzie wówczas powołanie przez Prezydenta nowego Marszałka Seniora, który przejmie przewodniczenie posiedzeniu izby. Praktyczności takiego rozwiązania sprzyja fakt, iż głowa państwa jest obecna na sali Sejmu podczas pierwszego posiedzenia izby, a przez to może *ad hoc* podjąć decyzję responsywną do niespodziewanie wynikłej sytuacji, przełamując organizacyjny impas. *De lege ferenda* można postulować zamieszczenie w regulaminie Sejmu przepisu analogicznego do art. 30 ust. 2 regulaminu Senatu, zgodnie z którym „W razie przeszkody funkcję przewodniczącego obrad obejmuje kolejny wiekiem senator”.

Regulamin Sejmu przyznaje Prezydentowi dość szeroki zakres swobody we wskazaniu osoby Marszałka Seniora. Zgodnie z art. 1 ust. 1 regulaminu głowa państwa powołuje Marszałka Seniora „spośród najstarszych wiekiem posłów”. *In concreto* o tym, czy dany poseł spełnia wymóg tej ocennej przesłanki wieku, decyduje Prezydent. Dyskrecjonalność w wyborze nie przysługuje natomiast głowie państwa w odniesieniu do Marszałka Seniora Senatu, gdyż art. 30 ust. 1 regulaminu izby wyższej wymaga, aby był nim „najstarszy” senator.

W parlamentarnej praktyce III RP przypadki wyznaczenia na Marszałka Seniora Sejmu rzeczywiście najstarszego posła pozostawały w mniejszości. Sytuacja taka miała miejsce w odniesieniu do Sejmu VII kadencji, kiedy Marszałkiem Senioremiem został najstarszy w gronie posłów Józef Zych, oraz Sejmu III kadencji, gdy funkcję tę pełnił nestor Józef Kaleta. Trzykrotnie, w Sejmie I, II i IV kadencji, Marszałkiem Senioremiem zostawał Aleksander Małachowski, jednak w żadnej z tych trzech kadencji nie był najstarszym spośród posłów. W Sejmie I kadencji starszymi od niego było pięcioro innych posłów: H. Strzelecki, A. Krawczuk, Z. Brzycki, W. Chrzanowski i M. Kozakiewicz. W Sejmie II kadencji A. Małachowski był młodszy od czworga innych posłów, mianowicie: B. Machnio, A. Krawczuka, J. Passendorfera i K. Dejmka. Natomiast w Sejmie IV kadencji A. Małachowski był pod względem wieku drugi w kolejności po posle H. Lewczuku. Podobnie drugim najstarszym, a nie najstarszym w gronie posłów V kadencji był Marszałek Senior Józef Zych, młodszy o ponad miesiąc od posłanki A. Gut. Marszałek Senior Sejmu VI kadencji – Zbigniew Religa – ustępował wiekiem sześciu następującym

posłom: K. Kutzowi, S. Olasowi, T. Rossowi, J. Zychowi, A. Smirnowowi i A. Czumie. Z kolei Marszałek Senior Sejmu PRL X kadencji Zbigniew Rudnicki był młodszy aż od dwudziestu innych posłów tej kadencji.

Z. Rudnicki był także najmłodszym Marszałkiem Seniorem w historii polskiego Sejmu, liczył bowiem w chwili pełnienia tej funkcji 61 lat. Z kolei Ferdynand Radziwiłł, przewodnicząc inauguracyjnemu posiedzeniu Sejmu Ustawodawczego w 1919 r., miał 85 lat, co czyni z niego najstarszego Marszałka Seniora w dziejach izby niższej. Pełne zestawienie Marszałków Seniorów Sejmu oraz ich demografii wiekowej przedstawia się następująco:

Okres II RP

Sejm Ustawodawczy (1919): Ferdynand Radziwiłł (85 lat)

Sejm I kadencji (1922): Kazimierz Brownsford (66 lat)

Sejm II kadencji (1928): Jakub Bojko (71 lat)

Sejm III kadencji (1930): Andrzej Lubomirski (68 lat)

Sejm IV kadencji (1935): Lucjan Żeligowski (70 lat)

Sejm V kadencji (1938): przewodniczącym, ale nie Marszałkiem Seniorem pierwszego posiedzenia był Stanisław Skwarczyński (50 lat)

Okres PRL

Sejm Ustawodawczy (1947): Franciszek Trąbalski (77 lat)

Sejm I kadencji (1952): Lucjan Rudnicki (70 lat)

Sejm II kadencji (1957): Bolesław Drobner (74 lata)

Sejm III kadencji (1961): Bolesław Drobner (78 lat)

Sejm IV kadencji (1965): Bolesław Drobner (82 lata)

Sejm V kadencji (1969): Jarosław Iwaszkiewicz (75 lat)

Sejm VI kadencji (1972): Jarosław Iwaszkiewicz (78 lat)

Sejm VII kadencji (1976): Jarosław Iwaszkiewicz (82 lata)

Sejm VIII kadencji (1980): Jerzy Ziętek (79 lat)

Sejm IX kadencji (1980): Bogdan Suchodolski (82 lata)

Sejm X kadencji (1989): Zbigniew Rudnicki (61 lat)

Okres III RP

Sejm I kadencji (1991): Aleksander Małachowski (67 lat)

Sejm II kadencji (1993): Aleksander Małachowski (69 lat)

Sejm III kadencji (1997): Józef Kaleta (72 lata)

Sejm IV kadencji (2001): Aleksander Małachowski (77 lat)

Sejm V kadencji (2005): Józef Zych (67 lat)

Sejm VI kadencji (2007): Zbigniew Religa (69 lat)

Sejm VII kadencji (2011): Józef Zych (73 lata).

Wyraźnie niższa była natomiast średnia wieku Marszałków Seniorów Sejmu Śląskiego:

Sejm Śląski I kadencji (1922): Janina Omańkowska (63 lata)

Sejm Śląski II kadencji (1930): Wojciech Korfanty (57 lat)

Sejm Śląski III kadencji (1930): Teofil Różański (67 lat)

Sejm Śląski IV kadencji (1935): Franciszek Urbańczyk (57 lat).

Zwraca uwagę fakt, iż W. Korfanty objął godność Marszałka Seniora Sejmu Śląskiego II kadencji po tym, jak najstarszy z posłów, 60-letni Stefan Giebel, zrzekł się tego zaszczytu.

Jakkolwiek Prezydent ma swobodę w wyznaczeniu osoby Marszałka Seniora ograniczaną jedynie nieostro ujętym kryterium wieku, to jednak w swojej selekcji powinien pragmatycznie brać pod uwagę, aby wybrany został poseł, który dzięki swoim cechom da rękojmię należytego wywiązania się ze spoczywających na nim zadań. Można oczekiwać, iż głowa państwa rozważy takie okoliczności, jak doświadczenie parlamentarne kandydata, jego predyspozycje osobiste, zasługi i osiągnięcia w służbie publicznej, dotychczasową postawę etyczną, fakt, czy budzi on powszechny szacunek i uznanie w społeczeństwie oraz wśród klasy politycznej. Prezydent nie powinien natomiast – choć nie narusza to prawa – kierować się w swym wyborze przynależnością kandydata do osobiście bliskiego mu obozu politycznego.

P. Czarny, B. Naleziński twierdzą, iż wyjątkowo, w sytuacji wygaśnięcia w trakcie kadencji mandatów Marszałka i wszystkich wicemarszałków, do Marszałka Seniora należałoby przeprowadzenie nowych wyborów Marszałka (Czarny, Naleziński 2002: 34). Interpretacja taka jest w doktrynie poddawana krytyce, jako niemająca podstaw w tekście regulaminu Sejmu (Zubik 2003: 48–49). Należy jednak zauważyć, iż regulamin w ogóle nie przewidział przypadku wygaśnięcia mandatu wszystkich członków Prezydium Sejmu, stąd nie określa, kto miałby przewodniczyć posiedzeniu Sejmu podczas wyborów Marszałka. Sięgnięcie wówczas *per analogiam* do art. 1 regulaminu, choć co prawda nie wolne od obiekcji, może okazać się optymalnym sposobem przełamania pewnej decyzyjnej indolencji, jaka dotknęłaby Sejm na skutek braku jego najważniejszych organów kierowniczych. W kazusie takim, jeśli poseł będący Marszałkiem Seniorem na pierwszym posiedzeniu, nadal jest posłem, to właśnie on wydaje się naturalnym – choćby z racji tego, iż zwykle cieszy się ponadpartyjnym szacunkiem – kandydatem do objęcia przewodnictwa obradom. Gdyby natomiast mandatu już nie sprawował, to wówczas można rozważyć powołanie Marszałka Seniora przez Prezydenta na podstawie stosowanego poprzez analogię art. 1 ust. 1 regulaminu. Wyjątkowość sytuacji zdaje się uzasadniać implementację

takiej procedury, pomimo niebezpiecznych zastrzeżeń co do zgodności z zasadą legalizmu niniejszego rozwiązania. *In concreto* stosując technikę wyważania zasad prawa, może okazać się, iż „mniejszym złem” będzie dopuszczenie odstępstwa od zasady legalizmu niż zezwolenie na pogwałcenie wartości pewności i bezpieczeństwa prawnego w następstwie niereagowania na unieruchomienie prac Sejmu.

Harmonogram pierwszego posiedzenia Sejmu przedstawia się następująco. Rozpoczyna je Marszałek Senior, wypowiadając formułę słowną „Otwieram pierwsze posiedzenie Sejmu... kadencji” i trzykrotnie zwyczajowo uderzając laską marszałkowską. Orkiestra przystępuje do odegrania hymnu państwowego, a wszyscy zebrani wstają i śpiewają Mazurka Dąbrowskiego. Tuż po tym Marszałek Senior wita zaproszonych gości, po czym prosi Prezydenta o wygłoszenie przemówienia, niezasadnie określanego mianem orędzia (prezydent może wygłosić orędzie do Sejmu dopiero po złożeniu ślubowania przez posłów i wyborze Marszałka Sejmu – zob. Czarny 2011: 118 i 122–123). Następnie przechodzi do ceremonii ślubowania posłów. Poucza posłów o sposobie składania ślubowania, o możliwości dodania zdania „Tak mi dopomóż Bóg” oraz o skutkach odmowy złożenia ślubowania. Spośród sekretarzy tymczasowych powołuje też dwóch do przeprowadzenia ślubowania i prosi ich o podejście do mównicy. Jeden z nich odczytuje nazwiska posłów, a drugi zaznacza nazwiska posłów składających ślubowanie i ewentualnie nieobecnych. W chwili odczytywania przez Marszałka Seniora rotę ślubowania wszyscy obecni powstają. Po zakończeniu deklamacji zebrania siadają, a sekretarz tymczasowy rozpoczyna wyczytywanie poszczególnych posłów. Każdy z nich powstaje i wypowiada słowo „Ślubuję”, względnie „Ślubuję. Tak mi dopomóż Bóg”. Jako pierwszy ślubuje Marszałek Senior. Na końcu ślubują natomiast dwaj sekretarze tymczasowi pomagający Seniorowi w przeprowadzeniu ślubowania (Maroń 2012: 29–33).

Do kompetencji Marszałka Seniora należy decyzja o dopuszczeniu lub niedopuszczeniu do ślubowania posła, w stosunku do którego Marszałek Sejmu minionej kadencji wydał postanowienie o wygaśnięciu mandatu i który odwołał się w trybie art. 250 Kodeksu wyborczego od tego postanowienia do Sądu Najwyższego (Skotnicki 2011: 150).

Po złożeniu ślubowania przez ostatniego z sekretarzy tymczasowych Marszałek Senior pyta się, czy ktoś z obecnych posłów nie złożył ślubowania. Jeżeli nikt się wówczas nie zgłosi, to Marszałek stwierdza, że wszyscy posłowie obecni na posiedzeniu złożyli ślubowanie poselskie. Na tym ceremonia ślubowania się kończy, a Marszałek Senior zwraca się do posłów z przemówieniem, w którym sygnalizuje stojące przed nimi i przed Polską wyzwania, kreśli etos parlamentarzysty, przestrzega przed patologiami dotyczącymi polski parlamentaryzm, itp. Następnie zwykle

po krótkiej przerwie przechodzi do kolejnego punktu obrad, czyli wyboru Marszałka Sejmu. Zdarza się, np. w 2005 i 2007 r., że po ślubowaniu, a przed głosowaniem w przedmiocie wyboru Marszałka Sejmu premier składa dymisję Rady Ministrów. Natomiast w 2011 r. Marszałek Senior, Józef Zych, po ślubowaniu posłów odczytał pismo premiera Donalda Tuska o złożeniu dymisji Rady Ministrów.

Z chwilą wyboru Marszałka Sejmu Marszałek Senior przekazuje mu dalsze powadzenie obrad. W ten sposób kończy się byt parlamentarny Marszałka Seniora w danej kadencji izby. W dotychczasowej parlamentarnej praktyce nie zdarzyło się, aby Marszałek Senior został następnie – pomimo braku formalnych przeszkód – Marszałkiem Sejmu tej samej kadencji.

Zwykle okres urzędowania Marszałka Seniora wynosi zaledwie kilka godzin, tyle bowiem czasu dzieli moment otwarcia pierwszego posiedzenia od przejścia przewodnictwa przez Marszałka Sejmu. Marszałek Senior Sejmu I kadencji pełnił swoją godność niecałe 5 godzin, II kadencji około 2 i pół godziny, III i IV kadencji niespełna 2 godziny, VI kadencji około 4 godzin, a VII kadencji niecałe 3 godziny (we wszystkich przypadkach wliczając zarządzane przez niego krótsze lub dłuższe przerwy w obradach).

Do szczególnej sytuacji doszło w dniu inauguracji Sejmu piątej kadencji 19 października 2005 r. Na skutek politycznego impasu nie udało się w tym dniu dokonać wyboru Marszałka Sejmu. Marszałek Senior po przegłosowaniu przez posłów wniosku złożonego w imieniu jednego z klubów poselskich o przerwaniu posiedzenia zarządził przerwę w obradach. On też przewodniczył wznowionym 26 października obradom do momentu przekazania tej funkcji nowo wybranemu Marszałkowi Sejmu.

Co do zasady w zakres pierwszego posiedzenia Sejmu powinny wchodzić te elementy, na które wskazuje regulamin (art. 1–6a). Stanowisko takie nie powinno jednak prowadzić do „podejścia dogmatycznego i zupełnego wykluczenia odmiennych postanowień izby. Pierwsze posiedzenie jest uregulowane w regulaminie i ściśle wiąże się z autonomią regulaminową, a zatem możliwością, nawet jednorazowego, tyle że wyrażonego wolą izby (oczywiście po ślubowaniu), odstępstwa od postanowień regulaminu, poświęconych przebiegowi pierwszego posiedzenia” (Mordwiłko 2005: 23). W prawniczej doktrynie prezentowany jest pogląd, iż przepisy rozdziału I regulaminu ustanawiają minimalny porządek dzienny inauguracyjnego posiedzenia izby niższej. Jego rozszerzenie może być konsekwencją treści przepisów konstytucji i ustaw albo woli samych posłów. Przykładowo dopiero w 2009 r. dodano do regulaminu art. 6a, zgodnie z którym „w czasie pierwszego posiedzenia Sejmu ponadto Prezes Rady Ministrów składa dymisję Rady Ministrów”. Uprzedni brak tego przepisu nie oznaczał, iż inauguracyjne posiedzenie Sejmu takiego punktu nie mogło zawierać. Obowiązek złożenia przez

premiera dymisji Rady Ministrów na pierwszym posiedzeniu wynikał bowiem z art. 162 ust. 1 ustawy zasadniczej. Z kolei art. 14 ustawy z 26 marca 1982 r. o Trybunale Stanu wymaga, aby podczas pierwszego posiedzenia dokonano wyboru członków Trybunału Stanu.

W przypadku jednak, gdy do uzupełniania porządku pierwszego posiedzenia dochodzi z inicjatywy samej izby, przyjmuje się, iż powinno to mieć miejsce już po wyborze Marszałka Sejmu, skoro zgodnie z art. 1 ust. 4 „Przed wyborem Marszałka Sejmu mogą być rozpatrywane tylko wnioski formalne” (Czarny 2011: 120; por. Kubuj 2011: 126–130). Praktyka parlamentarna jest jednak nieco inna.

Egzemplifikacją rozszerzenia harmonogramu pierwszego posiedzenia jeszcze w momencie urzędowania Marszałka Seniora o punkt nieprzewidziany w rozdz. I regulaminu było np. uchwalenie w dniu 19 października 2005 r. uchwały okolicznościowej w sprawie rocznicy męczeńskiej śmierci księdza Jerzego Popiełuszki. Uchwałę posłowie podjęli przez akklamację tuż po złożeniu ślubowania, a przed wyborem Marszałka i wicemarszałków Sejmu. Z kolei w 2001 r. jeszcze przed złożeniem ślubowania minutą ciszy uczczono pamięć tragicznie zmarłego biskupa Jana Chrapka.

Pozaregulaminowymi, lecz stałymi elementami pierwszego posiedzenia następującymi przed wyborem Marszałka Sejmu, a ugruntowanymi tradycją są ponadto wskazane już odegranie hymnu państwowego, przemówienie Marszałka Seniora, przemówienie Prezydenta czy przemówienie ustępującego Premiera, jeśli Prezes Rady Ministrów na tym etapie posiedzenia składa dymisję.

W prawniczej doktrynie tytułowa instytucja nie jest przedmiotem szczególnie wnikliwego zainteresowania. Dominuje ocena, iż Marszałek Senior dokonuje „czynności mających niejako charakter techniczny”, a „jego rola polityczna jest w zasadzie niewielka” (Chmaj 1999: 19). Niewątpliwą i nieuprawnioną egzageracją byłoby zrównywać doniosłość prawną i polityczną Marszałka Seniora z Marszałkiem Sejmu. Efemeryczny charakter funkcji Marszałka Seniora nie powinien jednak *a contrario* prowadzić do deprecjonowania i bagatelizowania roli, jaką pełni ten szczególny organ wewnętrzny izby parlamentarnej. Sygnalizowane powyżej uprawnienie Marszałka Seniora do decydowania o dopuszczeniu do złożenia ślubowania posła o niepewnym statusie swojego mandatu dowodzi, iż kompetencje Marszałka Seniora nie mają wyłącznie symbolicznej natury.

Instytucja Marszałka Seniora Sejmu znana polskiemu porządkowi prawnemu już od 95 lat wpisuje się w historię i tradycję rodzimego parlamentaryzmu. Jej prestiż zależy w głównej mierze od kondycji etycznej osób, którym godność tę powierzono. Praktyka parlamentarna pokazuje,

iż honor i zaszczyt pełnienia funkcji Marszałka Seniora zwykle stawały się udziałem posłów budzących szacunek i pojmujących swoją aktywność sejmową w kategoriach publicznej służby.

Bibliografia

Źródła prawa

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., DzU 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.
- Tymczasowy Regulamin Obrad Sejmu Ustawodawczego Rzeczypospolitej Polskiej uchwalony dnia 14 lutego 1919 r., http://bs.sejm.gov.pl/F/5R9L7BA9YHL7UNRP/R8U832CE6NFS8K1V16Q7U2MQ8KKD1TVFH1-01233?func=direct&local_base=ARS01&doc_number=000000683 (04.04.2014).
- Tymczasowy Regulamin Obrad Sejmu Śląskiego z dnia 13 października 1922 r., <http://www.sbc.org.pl/dlibra/doccontent?id=47325&from=FBC> (04.04.2014)
- Regulamin obrad Sejmu uchwalony dnia 16 grudnia 1930 r., http://libr.sejm.gov.pl/ars01/regulaminy/regsejm_II_3k_1.pdf (04.04.2014).
- Regulamin obrad Sejmu Śląskiego uchwalony przez II-gi Sejm Śląski dnia 17 czerwca 1930 r. i przez III-ci Sejm Śląski dnia 9 grudnia 1930 r. wraz ze zmianami, uchwalonymi w dniu 30 marca 1931 r., 1 marca 1932 r. i 15 kwietnia 1932 r., http://www.sbc.org.pl/dlibra/docmetadata?id=3072&from=&dirids=1&ver_id=&lp=11&QI= (04.04.2014).
- Regulamin Sejmu z dnia 16 lutego 1923 r., „Przegląd Sejmowy” 1993, nr 2.
- Regulamin Sejmu uchwalony dnia 5 października 1935 r., http://libr.sejm.gov.pl/ars01/regulaminy/regsejm_II_4k_1.pdf (04.04.2014).
- Regulamin Sejmu Śląskiego uchwalony dnia 11 marca 1936 r., <http://www.sbc.org.pl/dlibra/plain-content?id=3071> (04.04.2014).
- Regulaminu Sejmu Ustawodawczego z dnia 25 czerwca 1948 r., „Przegląd Sejmowy” 1995, nr 2.
- Regulamin Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej uchwalony dnia 21 listopada 1952 r., „Przegląd Sejmowy” 1995, nr 3.
- Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 1 marca 1957 r. Regulamin Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, M.P. 1957, nr 19, poz. 145.
- Uchwała Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z dnia 17 lipca 1986 r., Regulamin Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, M.P. 1986, nr 21, poz. 151.
- Uchwała Sejmu RP z dnia 30 lipca 1992 r. Regulamin Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. M.P. 2012, poz. 32.
- Uchwała Senatu RP z dnia 23 listopada 1990 r., Regulamin Senatu, tekst jedn. M.P. 2010, nr 39, poz. 542.
- Uchwała Sejmu z dnia 19 października 2005 r. w sprawie rocznicy męczeńskiej śmierci księdza Popiełuszki, M.P. 2005, nr 65, poz. 891.
- Ustawa z dnia 17 marca 1921 r., Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, DzU 1921, nr 44, poz. 267.
- Ustawa z dnia 26 marca 1982 r. o Trybunale Stanu, tekst jedn. DzU 2002, nr 101, poz. 925 ze zm.

Ustawa z dnia 9 maja 1996 r. o wykonywaniu mandatu posła i senatora, tekst jedn. DzU 2011, nr 7 poz. 29.

Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r., Kodeks wyborczy, DzU 2011, nr 21, poz. 112 ze zm.

Literatura

- Banaszak B., 1995, *Słownik wiedzy o Sejmie*, Warszawa.
- Chmaj M., 1999, *Wewnętrzna organizacja Sejmu*, „Przegląd Sejmowy”, nr 1.
- Czarny P., 2011, *Opinia na temat niektórych aspektów proceduralnych pierwszego posiedzenia nowo wybranego Sejmu*, „Przegląd Sejmowy”, nr 6.
- Czarny P., Naleziński B., 2002, *Organy Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa.
- Garlicki L., 2001, *Komentarz do art. 109 [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. L. Galicki, Warszawa, t. 2.
- Grajewski K., 2009, *Odpowiedzialność posłów i senatorów na tle zasady mandatu wolnego*, Warszawa.
- Granat M., 2010, *Czy powołanie przez Prezydenta RP Marszałka Seniora wymaga kontrasygnaty Prezesa Rady Ministrów?* [w:] *Regulamin Sejmu w opiniach Biura Analiz Sejmowych*, oprac. W. Odrowąż-Sypniewski, Warszawa, t. 1.
- Koksanowicz G., 2001, *Prawnoustrojowa pozycja Marszałka Sejmu w świetle Konstytucji RP oraz nowelizacji regulaminu Sejmu w latach 1997–2000*, „Przegląd Sejmowy”, nr 3.
- Kubas S., 2001, *Organy kierownicze Sejmu w świetle Konstytucji RP oraz nowelizacji Regulaminu Sejmu w latach 1997–2000*, „Przegląd Sejmowy”, nr 3.
- Kubuj K., 2011, *Opinia na temat niektórych aspektów proceduralnych pierwszego posiedzenia nowo wybranego Sejmu*, „Przegląd Sejmowy”, nr 6.
- Maroń G., 2011a, *Wstęp do prawoznawstwa*, Rzeszów.
- Maroń G., 2011b, *Zasady prawa. Pojmowanie i typologie a rola w wykładni prawa i orzecznictwie konstytucyjnym*, Poznań.
- Maroń G., 2012, *Ślubowanie poselskie w polskim porządku prawnym*, „Przegląd Prawa Publicznego”, nr 10.
- Mordwiłko J., 2005, *Rola Marszałka Seniora podczas pierwszego posiedzenia Sejmu*, „Zeszyty Prawnicze Biura Studiów i Ekspertyz Kancelarii Sejmu”, t. 4.
- Mordwiłko J., 2010, *Czy Marszałek Senior ma uprawnienia do: przyjęcia do wiadomości utworzenia klubu poselskiego, skierowania do druku projektów uchwał i ustaw, wyrażenia zgody na decyzje powodujące wydatki budżetowe, w tym wyrażenia zgody na wyjazdy zagraniczne posłów?* [w:] *Regulamin Sejmu w opiniach Biura Analiz Sejmowych*, oprac. W. Odrowąż-Sypniewski, Warszawa, t. I.
- Opaliński B., 2012, *Rozdzielnie kompetencji władzy wykonawczej między Prezydenta RP oraz Radę Ministrów*, Warszawa, LEX nr 147925.
- Sarnecki P., 2000, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Kraków.
- Siemieński F., 1976, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa.
- Skotnicki K., 2011, *W sprawie prawomocności i wykonalności postanowienia marszałka Sejmu stwierdzającego wygaśnięcie mandatu poselskiego*, „Przegląd Sejmowy”, nr 6.
- Skrzydło W., 2000, *Leksykon wiedzy o państwie i konstytucji*, Warszawa.
- Sokolewicz W., 2012, *O osobliwościach wykładni przepisów konstytucyjnych* [w:] *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, red. W. Wróbel, T. Sroka, P. Kardas, Warszawa, LEX nr 155991.

- Zubik M., 2002, *Wybrane problemy dotyczące statutu prawnego Marszałka Sejmu*, „Przegląd Sejmowy”, nr 4.
- Zubik M., 2003, *Organizacja wewnętrzna Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa.
- Zubik M., 2010, *Konieczność kontrasygnowania aktu Prezydenta RP powołującego Marszałka Seniora* [w:] *Regulamin Sejmu w opiniach Biura Analiz Sejmowych*, oprac. W. Odrowąż-Sypniewski, Warszawa, t. I.

THE INSTITUTION OF THE SENIOR MARSHAL OF THE SEJM IN THE POLISH LEGAL ORDER

Abstract

The Senior Marshal is an honorary and ephemeral post in the Sejm of the Republic of Poland. The given institution dates back to 1919 and the Legislative Sejm in the Second Polish Republic. The Senior Marshal is appointed by the President from amongst the elder Deputies. There are three main competences of the Senior Marshal. He opens the first sitting of a newly elected Sejm, which is accompanied by the striking of the Marshal's mace three times against the floor. Next he conducts the procedure of taking the oath of office of the Deputies. Finally he conducts the election of the Marshal of the Sejm. The last two functions the Senior Marshal performs with assistance of temporary secretaries appointed by him from amongst the youngest Deputies in such number as may be necessary to discharge such functions. The moment of taking the chair during the first sitting by newly elected Marshal of the Sejm terminates the parliamentary activity of the Senior Marshal in a given term of office of the Sejm.

Key words: Senior Marshal of the Sejm, Sejm of the Republic of Poland, oath of office, first sitting of the Sejm.